

De Pellenhof en Jan van de Pel -1-

Leo Leurink

De Pellenhof met zijn karakteristieke huisjes, gelegen aan een parkje achter de Oude Kerk in ons dorp staat de laatste tijd behoorlijk in het nieuws. Zoals bekend wil de eigenaar "Woonbeheer Borne" deze afbreken en vervangen door ruimere panden die bij realisatie een groot deel van het parkje zal opslokken. Tegenstanders, w.o. het plaatselijke CDA en ook het bestuur van onze heemkundevereniging dringen aan op een renovatie van de binnenzijde van de woningen. Een groep van omwonenden onder de naam "de Pellenhofgroep" heeft zelfs een aanvraag ingediend bij het gemeentebestuur om de Pellenhof als een gemeentelijk monument aan te merken.

Deel 1: De Pellenhof een historische plek in oud Borne

Stellingname

Hierbij wil de schrijver een licht werpen op zowel de historie, die deze oude plek met zich meedraagt, als op een vroeger bekend dorpsfiguur, geboren in een pand uit de 18^e eeuw dat hier vroeger heeft gestaan.

Aan de toenmalige bewoners van dit pand heeft het hofje, sedert 1956, toen de huidige huisjes door aannemer Johan J. Kuipers, hier vlakbij geboren, werden gerealiseerd, zijn naam te danken.

Het zou toch doodzonde zijn als er weer dezelfde fout wordt gemaakt als in de zeventiger jaren toen er tegenover de Oude Kerk de huidige woningen veel te dicht op de kerk zijn gebouwd. De ruimte die er aan die kant was is toen helaas in ons "Nazareth" volledig naar de "Filistijnen" gegaan.

De Borg in de Horst en de Oude Kerk

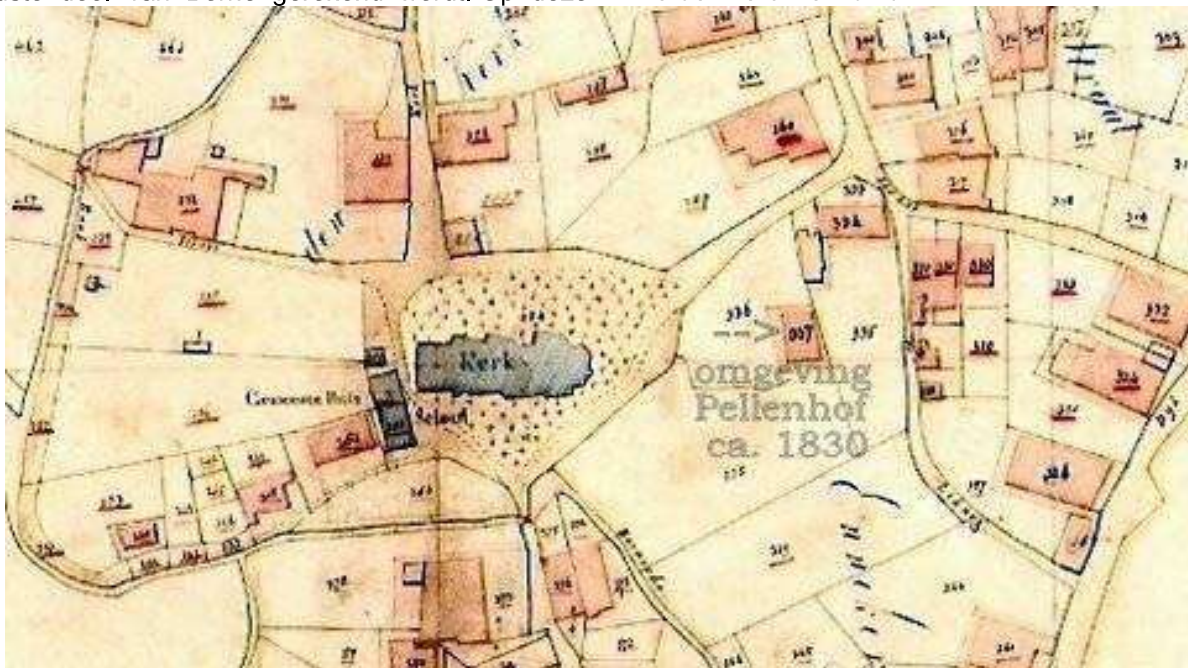
Het grondgebied waarop de huidige Pellenhof zich bevindt, maakt deel uit van "de Horst" dat tot het oudste deel¹ van Borne gerekend wordt. Op deze

horst, gelegen aan de Bornse beek, moet ooit een borg hebben gelegen, van waaruit Borne (*Borghende*) is ontstaan.

Naast H. Woolderink hebben ook andere geschiedschrijvers, zoals M. van Harten-Fransen², C.L. ten Cate³ en J. J. Grootenboer⁴ hier interessante mededelingen over gedaan.

Bij de groei van de nederzetting is er een kerk gebouwd, een voorganger van de huidige "Oude Kerk". Binnen de genoemde borg moeten zogenaamde "spiekers" hebben gestaan; dat waren voorraadschuren.

In het archief van de gemeente Borne zijn nog stukken bewaard van de voormalige Nederlands Hervormde gemeente in Borne, waaronder een (fragmentarisch) "Register van ingekomen goederen en was-tynchen". In dit register wordt een viertal spiekers genoemd, waarvan de eerste: "*De Kercken spyker zijnd het eerste ahn den weg die uit die horst nha den kerckhof kumt*".

Hierboven, een deel van het kadastraal minuutplan sectie D, 4^e blad, geeft de situatie weer van begin 1800. De pijl bij nr. 337 is het huis van Hendrik Musebelt, waar Jan Smit, alias Jan van de Pel, in 1884 is geboren. Rechtsomder ziet u de Lijkweg, die uitkomt op de Ennekerdijk.

Ook komt het bestaan van borg en kerkhof in dit register duidelijk naar voren: *“anno 1647: Item uyt die Borch in de horst achter 't kerckhove, toebehorende den erffgen(namen) van sal(igen) juncer Tonnissen ten Cate bewoenet, 0 daalder 12 st(uiivers)”*.

De Pellenhof gezien vanuit de Lijkweg (nu Brinkstraat).

Kerkhof en Lijkweg

Op bevel van Karel de Grote moesten vanaf het jaar 784 de doden in de kerken of in de hoven bij de kerken begraven worden. De van oudsher gebruikelijke (heidense) verbranding van de doden op de heide werd door hem verboden.

Om de overledene naar zijn rustplaats te brengen diende men een vaste route te volgen over de zogenaamde “lijkweg”. Aan het kerkhof rondom de Oude Kerk grenst de huidige Pellenhof, waarlangs aan de oostzijde ook een lijkweg liep. Deze zeer oude weg, nog tot rond het midden van de vorige eeuw niet meer dan een met gruis verhard pad, staat op de hierbij afgedrukte kaart van rond 1830, dan ook met de straatnaam “Lijkweg” aangegeven. Later heette dit pad “Korte Dijkstraat” en daarna is het aan de Brinkstraat toegevoegd, die nu uitkomt op de Ennekerdijk.

De stippen op de kaart, rondom de Oude Kerk, duiden op de graven op het kerkhof. In vroegere tijden schijnt het kerkhof een veel grotere omvang te hebben gehad.

In het boekje “Samenleving en onderwijs in de 19^e eeuw” schrijft de in Borne geboren Dr. A. Hulshoff: *“Rondom de kerk lag het kerkhof, dat tot de algemene begraafplaats diende en veel groter was dan het thans omheinde gedeelte. Toen de tegenwoordige kosterwoning gebouwd werd, kwamen bij het maken der fundering veel beenderen uit de vroegere graven voor de dag”*.

Het zou dus best mogelijk kunnen zijn, dat een deel van de Pellenhof ooit deel uit maakte van deze

begraafplaats. Deze gedachte wordt versterkt door een blik op de kaart waar we het huidige gebied van de Pellenhof kunnen traceren. Op dit grondgebied, zijn slechts twee woningen (nr. 334 en 337) te vinden. Het overige deel is onbebouwd. Het pand nr. 337 is omringd door gras- en tuingrond, toendertijd in het bezit van de Nederlands Hervormde Kerk (nr. 335 en 338).

De vroegere bewoners op de Pellenhof

Op het huidige gebied waar nu de Pellenhof is gesitueerd woonde in het pand nr. 334 rond 1830 meester Jan Jordens (geb. te Wageningen in 1783) met zijn gezin. Hij was hoofd van de 1^e Openbare Dorpschool, die tegenover de Oude Kerk lag. Later, begin 1900, woonde op deze plek de familie P.H.M. Stoop; hij woonde in een gemeentewoning en was ambtenaar op de gemeentesecretarie van Borne. Op het stuk tuingrond nr. 335 is later langs de

Lijkweg een blok van drie woningen gebouwd (zie foto), waar onder andere de nachtwaker Jacob Vermeer en (opvolger) Mensink woonden. Mensink was tevens caféhouder en zijn vrouw “Tonia van 'n nachtwaker” hield de 2e Openbare School op de Bleek school.

We richten nu onze aandacht op het pand nr 337. Dit was een woning met recht van opstal op grond van de N.H.Kerk. In dit pand woonde jarenlang de familie Smit, beter bekend onder de bijnaam “**de Pelle**”.

Toen in 1956 bekend werd dat het perceel met de in aanbouw zijnde huisjes voortaan de naam Pellenhof zou krijgen vond een nabij wonende vrouw, dat dit te veel eer was voor de familie Smit, alias “de Pelle”. Zij moet toen hebben geroepen: *“den oalen Pelle hef zich ja verhangen in 'n sikkenstal”*.

Meer over deze familie, maar vooral over de laatste nazaat, Jan van de Pel, kunt u lezen in de volgende uitgave van Boorn en Boerschop, in augustus 2010.

Noten

¹ Zie “De hof van Borne” van Henk Woolderink

² Zie “Landwegen, Borgen en Postwegen” van Ria van Harten

³ Zie “Borne en zijn Borg”

⁴ Zie “De Oude Kerk van Borne” en

“Van Nazareth tot Nazareth” van Jaap Grootenboer

⁵ Zie “Rond Horst en Hof te Borghende”: 1981; van J.G. Groothengel en M.G.E. van Harten.